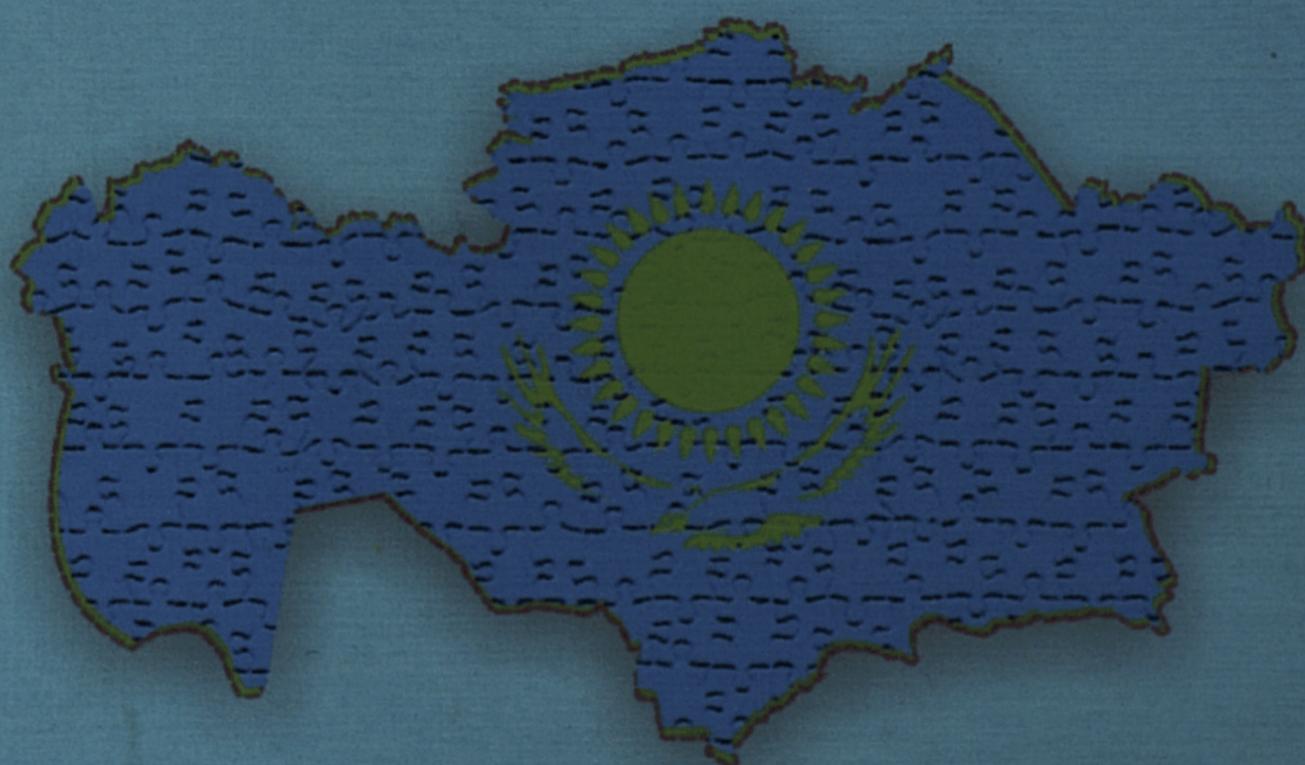

ПРОБЛЕМЫ ПОЛИТИЧЕСКОЙ НАУКИ В КОНТЕКСТЕ ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕИ

**Сборник статей докторантов,
магистрантов и студентов**

Астана - 2008

Казахский национальный университет
имени Л.Н.Гумилева

Факультет международных отношений
Кафедра политологии

**ПРОБЛЕМЫ ПОЛИТИЧЕСКОЙ
НАУКИ В КОНТЕКСТЕ
ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕИ**

Сборник статей докторантов,
магистрантов и студентов

Астана - 2008

*Руководитель научного Проекта, профессор
Нуртазина Р.А.*

*Рецензенты: **Мейрманов С.Т.** – кандидат политических наук, доцент;
Нечаева Е.Л. - кандидат политических наук, доцент;
Калиева М.Ш. - кандидат исторических наук, доцент.*

Проблемы политической науки в контексте общенациональной идеи.
Сборник статей докторантов, магистрантов и студентов. - Астана:
ИД «Сарыарка» - 2008. - 116с.

На кафедре политологии в рамках научного проекта внебюджетной программы МОН РК «Национальная идея - как основа развития Казахстана» по теме «Консолидация полиэтнического казахстанского общества - как основы общенациональной идеи» был объявлен конкурс среди докторантов, магистрантов и студентов

В данном сборнике публикуются лучшие статьи докторантов, магистрантов и студентов по проблемам политической науки в контексте общенациональной идеи

Статьи отражают различные аспекты политической модернизации казахстанского общества в современных условиях

© Кафедра политологии
ЕНУ им. Л.Н.Гумилева

Содержание

Д.Е. Копежанова. PR-дың ұлттық идеяны дамытуға қосар үлесі.....	4
Жаиарстанова М. Экологические проблемы в центральной азии как фактор стабильности региона.....	19
Айкенова Д. Этнорелигиозная политика Казахстана как фактор консолидации общества.....	42
Мурзалина Б. Социальная политика в контексте интеграции Казахстанского общества.....	51
Нургамитов Р. Центральная Азия: Проблемы и перспективы политической ситуации.....	61
К.Балтабаев. Электорально-правовая культура как составная часть модернизации политической системы Республики Казахстан.....	74
Б.М.Мурзалина. Политическая культура как фактор стабильности гражданского общества.....	103

Копежанова Д.,
саясаттану мамандығы
бойынша Ph.D докторанты

PR-ДЫҢ ҰЛТТЫҚ ИДЕЯНЫ ДАМЫТУҒА ҚОСАР ҮЛЕСІ

Бүгінгі таңда ұлттық идея қай салада болмасын еліміздің алдына қойған маңызды мәселелерінің бірі болып табылады. Ол жыл сайынғы жолдауларда да көп айтылып жүрген өзекті саяси, ұлттық дәрежесіне көтерілген жағдай. Ұлттық идеяның тарихы тереңнен бастау алады. Ол этностың ментальдық табиғатын құрай отырып, оның тарихымен, мәдениетімен тығыз байланысты болады. Кезіндегі тоталитарлық саяси жүйе кезінде ауыз ашып айта алмаған бұл ұғымның қазіргі тәуелсіздік болмысында жиі айтылып, талай адамдарды толғандырып жүруі өте заңды құбылыс. Себебі тәуелсіздік алған кез-келген мемлекеттің өзінің ұлттығын, тұтастығын, егемендігін, мәдениетін, тілін, дінін, территориясы мен тарихи ерекшеліктерін сақтап, ұрпақтан-ұрпаққа жалғастыру, жастарға үлгі өнеге ету мәселелері де басты орында тұратыны белгілі. Сондықтан да саяси ғылымда маңызды болып отырған осы ұлттық идея мәселесі кейінгі кезде тек саясаттанушылар мен тарихшылар немесе мемлекеттік қайраткерлердің ғана көтеріп жүрген мәселесі емес, ол болашақ туралы ой қозғап, қазақстан қоғамын дамытуда белсенділік танытып, елінің қамын ойлаған барлық жастарды да толғандырып жүргені анық.

Ұлттық идея, ұлттық идеология туралы сөз қозғап, осы мәселелер төңірегінде дау-дамайлардың туындауы дұрыс жағдай, себебі ұлттық идея туралы ойлардың өріс алуы, ол біздің мемлекетіміздің дұрыс бағытқа бұрылғанын, өзін халық, ұлт ретінде одан әрі дамытып, өзінің ұлттық мәселелеріне көңіл бөле бастағанының белгісі ретінде қуантады. Ал енді осы ұлттық идея мен қоғаммен байланысты біріктіру себебіміз бірі екіншісін толықтыру арқылы халықтың санасына жетіп, қоғамдық өмірде орын алуына жол ашылады. Жалпы, ұлттық идея ғана емес, барлық мемлекеттік

деңгейде көтеріліп жатқан саяси да әр түрлі сипаттағы мәселелер осы қоғаммен байланыс құралдары арқылы жан жақты таратылып жататыны белгілі. Ал ұлттық идея үшін де PR қажеттілігі туындап отыр. Жай ғана мақала, интервью мен сұхбат түрінде ғана емес, көрнекті материалдар мен видео роликтер, тартылатын әр түрлі суреттер түріндегі идеялар қай жағдайда болмасын ұтымды болып келеді. Бұл осы заманға сай дамып келе жатқан қажеттіліктерімізден де туындап отыр десе де болады.

Ал тікелей ұлттық идеяның өзіне келетін болсақ, онда ұлттық идея мәселелеріне біршама талдау жасап, ой өрбітіп жүрген жазушы А.Смайылдың айтуынша, ұлттық идея дегеніміз - тарихтың жоғалтқанын бүгіннен іздеу, бүгінгінің талабын тарихта кеткен қателіктерден арыла отырып қанағаттандыру, келешекке халық тарихының философиясы арқылы үңілу [1]. Бұл айтылған анықтамаға толықтай қосыла отырып, ұлттық идеяның тарихтағы орнына да шолу жасап өтеміз.

Саяси ілімдер тарихын қарайтын болсақ та, батыс саяси ілімі мен философиясында кеңінен зерттелген Ресейдің саяси ойлары да ұлттық идеялар мәселесіне терең көңіл бөлген. Олар ұлттық идеяға халықтың өткен кезеңдері мен нақты орыс идеясы әуелде ұлтты тарихи санасымен қауыштыру және этникалық жетілдіру мақсатын көздеді, оған Ресейді құтқару деп жеке атау беріп, саяси процестерін дамытқанын білеміз. Оған мысал ретінде Н.А.Бердяев, Н.С.Трубецкой, И.А.Ильин, Кропоткиннің саяси ілімдер тарихында славянофильдік бағытты дамытып, батысшыларға қарсы шыққанын білеміз [2]. Бұл да көршілес Ресейдің өзінің дер кезінде ұлтты сақтап қалуға байланысты жасаған қадамдары болып табылады. Ал атамыз қазақ та ежелден өзінің ұлттығын сақтап қалу үшін көршілес мемлекеттермен достық қарымқатынасты ұхтана отырып, салт-дәстүрімізді, мәдени ұстанымдарымызды, тарихымызды, ата-тегімізді, рухани байлықтарымызды, геосаяси жағдайымызды сақтап қалу үшін барынша тырысуы арқасында бүгінге жетіп отырғанына куә болып отырмыз. Белгілі тарихшы Х.Әбжановтың айтуынша қазақ ұлттық идеясының бес ғасырдан астам тарихы бар. Сондай-ақ оны бірнеше дәуірлерге бөліп көрсетіп кеткен. Тарихшы Х.Әбжанов ұлттық иде-

яның мән-мағынасын бүгінгі күнде «Қазақ елі. Азаттық. Бірлік» деген түсініктер ашып көрсете алады деген тұжырымын келтіреді [3]. Осындай идеялар арқылы да қазақ халқы жеке-жеке әлеуметтік топтарының мүддесін бір ұлттық мүддеге біріктіруге күш сала отырып, ұлттық идеологияны жүйелі түрде жүргізуге тырысуы қажет. Айта келе, ұлттық идея - халықтың белгілі бір уақыт аралығындағы қиыншылықтары мен кезендік қажеттіктерін қанағаттандыратын бір күндік идея емес, ол халықтың жылдар бойы, тіпті бірнеше ғасырлар мақсат міндеттерін айқындайтын, болашақ ұрпақтарға шамшырақ болып, қолдарына ту етіп ұстайтын алатын заманалық рухани байлық болуы тиіс. Сондықтан да барлық қазақ зиялылары, ғалымдар, мемлекеттік қызметкерлер мен жастар ұйымдары және БАҚ, PR құралдарының көмегімен оны одан әрі тереңдетіп маңызын арттыратын ұстанымдар мен бағдарламалар да қажет.

Енді “Ұлттық идея дегеніміз не?”, “Оның мақсат-мұраттары қандай?” деген сауалдарға жауап іздеген А.Смайыл оған былайша талдау жасайды [4].

Ұлттық идея дегеніміз, белгілі бір тарихи кезеңге ұлттың сай болуын қамтамасыз етуге бағытталған ұлттық мұраттар және оларды жүзеге асырудың жолдары. Оның негізгі нысанасы, ұлттық мемлекет құру. Бұл мынандай үш өмірлік міндетті алға тартады.

1. Ұлттық саяси элита қалыптастыру.
2. Ұлттық экономикалық жағдайды жақсарту
3. Ұлтты жетілдіру.

Бүгінгі қазақ қоғамына ұлттық құндылықтар (саяси, рухани, материалдық) әлемдік додаға түскен кезеңде жеке мүддесін ұлттың мүддесіне толық бағындыра алған, отаншыл, халықтың тарихы мен мәдениетіне жетік әрі оны құрметтейтін, азаматтық және ұлттық намысы биік, саяси білім-танымы планетарлық деңгейдегі элита ауадай қажет. Тек қана осындай элита халықты жиырма бірінші жүзжылдықтың өткелдерінен жігерін жасытпай алып шыға алады. Қазақстанда, республика Президентінің тарапынан сол элитаны қалыптастыру жолында табанды күрес жүргізіліп келді, ол әлі жалғасуда. Жалпы бұл төзімділікті, парасаттылық пен байсалдылықты қажет ететін, ТМД елдерінің бәрі басынан кешіріп жатқан ұзақ та күрделі процесс.

Ұлттық идея осындай тағдырлы, мем-лекеттік стратегиялық және жалпы халықтық мұраттармен ұлттық бола алады, ұлтқа тікелей қызмет етеді, басты мақсаты ретінде сол ұлтты нақты тарихи кезеңнің саяси-экономикалық, рухани талаптарына сай жетілдіру міндетін таңдайды. Ұлтты жетілдіру дегеніміз - оның бойын-дағы тарихи дәстүрлі игі қасиеттерді адамзаттық деңгейде байытып, қазақ адамын элем адамы дәрежесіне көтеру. Негізінен мәдениет пен рухани құндылықтарымызды, тарих, ұлттық сабақтастық дамыту барысында мемлекеттік деңгейде қабылданған "Мәдени мұра" бағдарламасы ұлттық идеяның іргесі қаланғанын аңғартады. Осы тұрғыдағы басты мақсаттарымыздың бірі - осы қозғалысты уақыт өткен сайын мазмұндан-дыра, елдік идеалдармен байыта беру.

Ұлттық идея ХХІ ғасырдың басындағы ахуал, барлық тәуелсіздік алған елдердің бәрінде мемлекеттік идеологияға айналған. Ұлттық идеяға элемдік ақыл-ой мен оны қажет еткен ұлттың даналығы, бүгінгі есті ұлдарының көрегендігі мен біліктілігі, мемлекеттің саяси қуаты керек. Сондықтан да оны әсіресе жастар арасында ерекше таратып, ұлттың құндылықтарды, тілімізді құрметтеуді, рухани-мәдени байлықты сақтап, әрі қарай жалғауға шақыру.

Бүгінде ұлттық намыс, ұлттық рух, ұлттық идея жөнінде көптеген жастарымыздың хабарсыз болуы кімді де болса алаңдататын жағдай. Сондықтан, осы бағытта нақты істер жасау керек. Ұлттық идея мәселесіндегі келеңсіздіктердің себебі ретінде халықтың жаһандану барысындағы тым ұлғайып, кеңінен етек жайған ақпарат ағыны туралы да айтуға болады. Бізге дұрыс идеология, әрі дұрыс, әрі қарапайым, әрі түсінікті, таза, мінсіз ұлттық сипаттағы идеялар керек, сондай-ақ оны әрі қарай тәжірибеде жүзеге асырып, күнделікті өмірде жемісін әкелетін іс керек! Ол ішін саяси процестерді жүргізе отырып қазақ тілінің, салт-дәстүрінің байлығын, оның ішіндегі маржанды көрсету керек. Бұл тек саясат қана емес, экономикалық, тарихи, элеуметтік, діни сияқты қоғамның барлық салаларын қамтығаны дұрыс деп ойлаймыз. Мәселен,

- Ұлттық нышандары бейнеленген және қазақы дәстүрге сай ойыншықтар, тақпақтар, өлеңдер, оларға қоса түрлі-түсті су-

реттер, мультфильмдер, фильмдерден **бастап**, барлық қолданыстағы заттар **ұлттық** ерекшелігімізді ескере отырып жасалуы тиіс.

- Спорт бағыты. **Бұған** үлкен жарнама, қызықтырушылық керек, қазақ тілін жетік меңгерген, білімді **жаттықтырушылар** керек, **ұлттық спортты** да қолға алу арқылы элемге атын шығару
- Шоу-бизнес. **Бұл** сала дамымай жатыр деуге болмайды. Қазір **бұл бағытта** біршама істер жасалып жатыр, одан әрі үдету керек **бұл** үрдісті **ұлтымыздың** ерекшеліктерін ескере отырып жасау.
- **Күнделікті** қолданыстағы тіл мәселесін көтеру. Ол үшін **жұмыста** қазақша тілдесу, отбасында **ана** тілінде сөйлесу, балаларын қазақ **әдебиетінің** небір қымбат, асыл **мұраларына** баулу, теледидардан **қазақтың** қарапайым **тұрмыстық** тілді әдемі түрде қолданып, көрсететін қазіргі кезді бейнелейтін қызықты бір **ұлттық** сериялын шығара отырып, идеологияны, тәрбиелік мақсаттарды ескеру қажеттілігі де байқалады.
- Сондай-ақ басшылар, ел алдында жүрген, ел **тындайтын** азаматтарымыз ең бірінші кезекте ана тілімізді өте жақсы білуі керек.
- Мемлекеттік рәміздерге деген құрмет,
- **Тағы** да бір мәселе ретінде барлық өнімдердің, сатылатын тауарлардың міндетті түрде қазақ тілінде **нұсқаулығы**, ескертпелері барлық қажетті ақпаратпен қамтамасыз етілуі тиіс.

Қазақстанның мемлекеттік басқару жүйелерінің көпшілігінде **бұқарамен** байланыс бөлімдері мен баспасөз қызметтері қызмет етеді. Себебі азаматтық қоғам мен демократияның құрылуы мен қалыптасуы кезіндегі бірден-бір құралдардың бірі осы **бұқарамен** байланыс болып табылады. **Осыған** сәйкес азаматтар мен мемлекет арасында, қоғам мен билік қатынастары ортасында делдалдық, ақпараттандырушы, жақындастырушы, мемлекеттік саясатты **қалыптастыру** мен жүзеге асырушы қызметтердің бірін атқаратын маңызды институттардың бірі осы PR болып табылады. Олар атқарылып жатқан іс-шараларға қарай қандай проблемалар туындайтынын алдын-ала біле қойып, қалыптаса бастаған кедергілерге талдау жүргізеді. Сөйтіп, **мәселені** у-шусыз шешуді

қарастыратын міндеттерді өз алдарына қоя біледі. Ұрымтал тұста қоғамдық пікірдің өзгеріп кетпеуі үшін бағдарлама әзірлейді. Бағдарламаны жүзеге асыратын жоспар мен шығыс сметасын белгілейді. Осыдан соң байланыстың түрін айқындайды.

Белгілі бір идеяны жұртқа қалай жеткізу тәсілін ойлап табады. Тиімді қатынасты жүзеге асырғаннан кейін нысанаға алынған қажетті аудиторияға хабар жетті ме, жеткен күнде тиісті әсерін тигізе алды ма деген тұрғыда атқарылған істің нәтижесін егжей-тегжейлі салмақтайды.

Демек, қазақ халқының қазіргі ұлттық идеясы, Қазақстан Республикасының мемлекеттік идеологиясына негіз етіп алынса, оның өзегіне өрілсе, одан қазақ халқы опықжемес еді, керісінше, ол бар қазақтың қанына сіңіп, санасына берік орныққан жағдайда халқымыз бүкіл қазақстандықтардың ұйым-шыл ұйтқысы болып қала берер еді. Идеология қоғамдық сана дамуының ең биік сатысы. Ал егер де осы идеология ұлттық идеяның барлық жағын қамтып, оған сүйенетін болса, онда ол үлкен күшке ие бола отырып, халыққа тиісті әсерін тигізетіні хақ. Сондай-ақ идеология бір мезетте, аяқ астынан туындайтын ойлар жиынтығы емес, ол біртіндеп адамдардың әсерімен пайда болып, өзінің мақсаты мен мәні анықтайды. Ал ұлттық идея болса, идеологияға сияқты адамдардың қолымен арнайы түрде емес, ғасырлар бойы жинақтала келе, табиғи жолмен қалыптасатын ой-пікірлер, идеялар.

Сондықтан да ұлттық идея ретінде бүгіндегі басты екі мәселенің ең біріншісі, ата-бабамыздың қаны мен терінің арқасында аман қалған ұлан-асыр ұлттық территориямыздың, егемендігімізді, саяси құндылықтары мен тұтастығын сақтап қалу болса, екіншісі, сол кеңістікте өмір сүріп жатқан өзіндік дәстүрсалты, әдет-ғұрпы бар жұртымызды жаһанданудан сақтап қалып, оның шын мәніндегі ұлттық тәуелсіздігін қамтамасыз ету. Кез келген елді алға ілгерілететін де өрлететін - ұлттық идеясы болуы қажет. Тіпті бүгінгі элем ұлт пен мемлекет ұғымдары арасына теңдік белгісін қойып отырғаны жасырын емес. Кеңестік түсінікте ұлттық идея ұлтшылықпен теңестірілді. Бұл қай тұрғыдан қарасақ та, ақылға сы-йымсыз еді. Әрине ол заманнан да аман-есен өтіп, бүгінгі күні баска елдермен терезесі тең жағдайға жеткен кезде біздің еліміз

үшін Қазақстан экономикасының өсуі көшбасшы, озық дамудың жүйелі кезеңі туралы айтуға мүмкіндік беретін жаңа жетістіктер мен өрелі міндеттер қойған уақыт туып отыр.

Осыған сәйкес, Нұрсұлтан Назарбаев өзінің халық алдында сөйлеген сөздерінің бірінде «Таяудағы он жылдың ішінде Қазақстан әлемдегі бәсекеге барынша қабілетті 50 мемлекеттің қатарына кіруге тиіс. Бүгінгі күні біз ұлттық идея туралы көп айтамыз. Меніңше, басты ұлттық идея ұлттың бәсекелестікке қабілеттілігінде жатыр, - деген болатын. Сондай-ақ Елбасы қазіргі кездегі ұлттық қауіпсіздікке төнетін қатерлер мен уақыт бағытына қарсы экономика мен элеуметтік саланы жан-жақты жаңартуды, сондай-ақ Қазақстанның саяси жүйесі мен мемлекеттік құрылымын жаңғыртуды жүзеге асырудың қажеттілігін атап көрсетті. Нұрсұлтан Назарбаев «діни және этникалық негізде туатын жанжалдарға толы қазіргі әлемдегі прогрестің аса маңызды шарты ұлтаралық және дінаралық келісімді сақтау мен нығайту болып табылады» деп атап көрсетті. Көпұлтты және көп дінді Қазақстандағы тұрақтылық пен ұлтаралық келісімді сақтаудың басты себептерінің қатарында Президент елдің экономикалық жетістіктерін, салмақты мемлекеттік саясатын, ұлттық элитанының жауапкершілікті сезінуін атап айтты. Сондай-ақ Мемлекет басшысы мемлекеттік тіл мен мемлекеттік тіл саясатын дамыту мәселесіне айрықша назар аударды. Сонымен қоса, баса назар аударған мәселелерінің бірі ұлттың, мемлекеттің, жалпы қоғамдағы адамдардың бәсекеге қабілеттілігі мәселесі. Осыған орай, «Жүргізіліп отырған ұлттық саясат пен мемлекеттің бәсекелестікке қабілеттілігінің тиімділігі арасында тікелей байланыс бар. Егер саясат ұлттық бірлікке, қоғамның бірігуіне бастайтын болса, онда бұл пайдаланылмаған резервтерді іске қосып, елдің элеуеттік мүмкіндіктерін ондаған есеге арттырады, «тарихи максимум» деңгейінде міндеттер белгілеуге мүмкіндік береді. Егер біз беделді әрі бәсекеге қабілетті ел болғымыз келсе, онда біртұтас әрі топтасқан ұлтқа айналуға тиіспіз. Жалпы құндылықтармен байыған, үйлесімді тілдік ортасы бар ұлтқа, өткенге емес болашаққа, алға қарай ұмтылатын ұлтқа айналуға тиіспіз, - деді Нұрсұлтан Назарбаев. [5].

Тағы да ұлттық идея жөнінде: «Қазақстанның ұлттық идеясы

- ұлттың бәсекеге қабілеттілігі», деп сенат төрағасы **Қасым-Жомарт Тоқаев** «Қазақстанның бәсекеге қабілеттілігі орнықты даму стратегиясы» атты парламенттік тыңдауда мәлімдеген болатын. Спикердің айтуынша, Қазақстан Президентінің «алдымен - экономика, одан кейін - саясат» деген тұжырымы елді тығырықтан орнықты өсім траекториясына алып шығуға және жаңа міндеттерді сапалы түрде шешуге көмектесті. Бүгінде еліміз дамудың жаңа белесіндегі міндеттер мен мақсаттарды шешуге дайын түр деген сенімін және осы міндеттерді шешу арқылы елу бәсекеге қабілетті елдердің қатарына кіруге мүмкіндік барын айтып өткен. Сондықтан да бәсекеге қабілеттілікті көтеру негізінде елдің ұлттық экономикасын дамыту, ЖІӨ-дегі жоғары технологиялы өнімдердің жоғары сапалығын арттыру, адуынды ірі жобаларды жасау арқылы елді әлемге таныту, халықтың әлеуметтік мәселелерін жүйелі шешу де ұлттық идеяның негізгі міндеттерінің бірі ретінде орын алатыны белгілі [6]. Осы жиі айтылып жүрген 50 бәсекелес елдің құрамына ену идеясына келетін болсақ, эрине, бұл идея өте жақсы игеріліп кең қолдау тауып отырғанын білеміз. Ол күнделікті қолданылатын сөз тіркесі ғана емес, іс жүзінде де өз мағынасында жүзеге асып жатқан еліміздің ұстанатын басты бағыт-бағдарының бірі. Бірақ ол тек элита немесе ұлттық идеяны зерттеумен, дамытумен айналысатын зиялылар, мамандар түсініп, білетін сол ортада өмір сүретін адамдар үшін ғана қызықты да маңызды. Ал енді ғана көтеріліп қатарға қосылып келе жатқан адамдарға бұл қол жетпес армандай болып көрінеді. Сондықтан да біздің ойымызша, барлық адамдарды жұмылдыратын, әр түрлі таптар мен топтарға әлеуметтік жағдайына қарамастан біріктіретін күш ретінде болатын түсінікті де қарапайым тілде айтылатын идеяның қажеттілігі сезіліп отыр.

Ұлттық идея қазақстан қоғамын сапалы жетістіктер мен үлкен қадамдарға икемдеп, заманауи саяси экономикалық жағдайға бейімделуге шақырып отыр. Осы кезде айта кететін мәселе, ұлттық идеяның халықты біріктіруге байланысты біріктіруші рольді тізгіндеп отырғаны да байқалады. Бүгінде біріктіруші роль туралы айтқанда алдымен қазақстан қоғамын этникалық емес, азаматтық қоғамға бірігуін қарастырып отырғанын білеміз.

Мысалы үшін, ұлттық идеяны кеңінен таратушылар қатарына

басқару саласына, билікке **неғұрлым** жақын адамдар, яғни мемлекеттік басқарушыларды **айтуға** болады, себеі олар шешім қабылдау **құқына** ие бола отырып, оған әсер ету мүмкіндіктері де бар **және** дамып жетіліп келе жатқан **қоғамның** алдыңғы қатарлы, стратегиялық мақсатты ойлайтын, болашаққа сеніммен, үмітпен қарушы адамдар ретінде үлкен мүмкіндіктерге иемдене отырып, **ұлттық** идея мен біріктірушілік идеясын насихаттап, таратушы рольге де ие болады. Сонымен қатар **ұлттық** идеяны жан жақты тартатушылар мен алға ұстанушылар қатарына **азаматтық** қоғам субъектілерін де атап өтуге болады, үкіметтік емес **ұйымдар**, саяси партиялар, **жергілікті** басқару органдары, **кәсіби** ұйымдар мен ассоциациялар, **бұлар** халықтың мүдделері мен қызығушылықтарын, үміті мен сенімдерін білдіруші ретінде **ғана** емес, оны жүзеге асырушы болып табылады.

Осылайша **ұлттық** идеяның өміршендігі мен дамуы оның мазмұны мен мән мағынасының қоғамның барлық таптары мен салалалырына, оның өкілдерінің көңілінен шығуына да тікелей байланысты болады. Себебі **ұлттық** идеяның күнделікті өмірде орын алуына да әрі қарай қалыптасып кетуіне де осы идеяның қаншалықты пайдалылығы мен оларға әр түрлі дәрежедегі материалды, элеуметтік, моральдық, экономикалық игіліктермен қамтамасыз етуімен көрініс табуы қажет. Былайша айтқанда, **ұлттық** идеяны дәріптеушілер мен насихаттаушылар, таратушылар әрқашанда **ұлттық** идеяның өз мүмкіндіктері мен қажеттіліктеріне жауап бере алатынын, міндетті түрде өзінің барлық **қызығушылықтары** мен сенімдерінің көңілінен шығатынына, өзін қанағаттандыратынына сенімі нық болуы қажет. Осындай сенімділік қамтамасыз етілген жағдайда **ғана** **ұлттық** идеяның дамуына, қалыптасып, халық арасына кең таралуына жол ашылады. Ал адамдарда осындай сенім мен болашаққа деген үміт **болған** кезде азаматтық қоғамның арасында ұмтылыстар мен белсенділік күшейе түседі. Аса маңызды шарттардың бірі ретінде жоғарыда айтылған болашаққа деген сенімнің **күштілігін баса** айтып өтеміз. Өйткені **ұлттық** идея тек күнделікті өмірде ұстанатын немесе уақытша **ғана** іс емес, ол барлық қазақстан халқының болашаққа деген сенімі мен үмітінің, бет **бұрысының** үлгісі мен мұраты ретінде **ұстанылып**

жүрген басты идея. Бұл идея негізінде барлығын өз артынан ертетін, тек саясат қана емес, экономикалық, тарихи, әлеуметтік, діни сияқты барлық салаларды қамтығаны дұрыс деп есептейміз.

Жалпы алғанда біздің бұл реттегі басты мақсатымыз PR-дың азаматтық қоғам мен билік арасындағы диалогты орнатудың көрінісі ретіндегі маңыздылығын дәлелеп көрсету болғандықтан, оны салыстырмалы түрде былай көрсетуімізге болады. Мәселен, PR-дың қай салада болмасын басты міндеті байланыс орнату мен ақпараттандыру бола тұра, маңызына қарай мақсаттары да әртүрлі болады. Алдымен, саясат саласында, яғни мемлекеттік сектордағы бұқарамен байланыстың басты мақсаты- үйлесімді қоғамдық құрылыс және ондағы қоғамның барлық азаматтарының мүдделері мен қызығушылықтарын жүзеге асыру болып табылады. Бұл саладағы тапсырыс берушілер саяси қайраткерлер болғандықтан, саясаттағы PR-дың мақсаты да қандай да бір саясаткердің имиджін жоғарылату, электоратты көбейту болатыны сөзсіз. Бизнестегі PR-дың мақсаты пайда түсіру, түсімді көбейтуге жағдай жасау. Қоғамның байлығы азаматтардың байлығынан құралады. Сондықтан да PR саласының маманы да корпорацияның мүддесі мен қоса қоғам мүддесін қоса ойлап оларды үйлесімге әкелуге тырысады. Ал азаматтық қоғамда біз қандай да бір адамның немесе бір ұйымның жеке мүддесін, алға ұстанған бағытын аса маңызды басымдық ретінде алға қоя алмаймыз, өйткені азаматтық қоғамда барлық қоғам мүшелерінің алуан түрлі мүдделерін жүзеге асыру қажеттілігі туындайды. Мысалы, үкіметтік емес ұйымдар қоғамдық мүдделердің сан қырлы саласында өз қызметтерін жүзеге асырады. PR-қызметтерінің азаматтық сектордағы басты ерекшелігі оның коммерциялық емес және мемлекеттік емес сипатта болуында. Себебі бұл факторлар қоғамдық ұйымдар мен құрылымдарға деген сенімділігін және олардың халыққа қолдау көрсету дәрежесін анықтайды. Мемлекеттік, коммерциялық және азаматтық секторлар тығыз байланыста болады. Сондықтан да қоғамдық байланыстар қызметі мен PR-орталықтарының міндеттері қоғамдық идея, мүдделер мен инициативаларды, бастамаларды алға қоя отырып, халық пен билік, қоғамдастық тарапынан қолдауға шақыру, олардың өзара әрекеттесуін

қамтамасыз ету. Негізінен «қоғамдық игілік» мәселесі қалайда болмасын азаматтық қоғам түсінігімен тығыз байланыста болғандықтан, **азаматтық сектордағы PR-дың мақсаты- азаматтық қоғамның мүдделерін жасау, яғни әрбір азаматтың мүддесін қоғамдық қатынастардың іргетасы ретінде көрсете білуге тырысу. Жекелеген қоғамдық ұйымдардың PR-қызметінің мәнісі ұйымның беделін барлық деңгейде көтеру, азаматтарға сол ұйым қызметтері туралы пайдалы ақпараттарды тарату арқылы ұстап тұру.**

Ұлттық идеяның басты екі маңызды жағы бар. Оның ең біріншісі, ата-бабамыздың қаны мен терінің арқасында аман қалған **ұлан-асыр ұлттық территория мыздың тұтастығын сақтау.** Екіншісі, сол кеңістікте өмір сүріп жатқан **өзіндік дәстүр-салты, әдет-ғұрпы бар жұртымызды жаһанданудан сақтап қалып, оның шын мәніндегі ұлттық тәуелсіздігін қамтамасыз ету.**

Ұлттық идея жайлы сөз қозғағанда біз бірігу деген сөзді жиі қолданамыз. Оның себебі ғалымдар **ұлттық идея негізінде халықтардың бірігуі, консолидация мәселесі алға қойылады, сондай ақ адамзаттың бірігуге деген жаһандандық тенденциясын анық байкатады.** Мәселен, Қазақстанның халықаралық, аймақтық, жалпы адамзаттық ұйымдарға бірігуі, мысалы, «Шанхай ынтымақтастық ұйымы», түрік тілдес мемлекеттер арасындағы болатын саммиттер, Еуразиялық экономикалық қауымдастық, БҰҰ сияқты ұйымдарға барлық мемлекеттердің бірігуі, мемлекет басшысының барлық халықының атынан сөз сөйлеуінің бәрі осы бірігудің айғағы.

Осы айтылып жатқан **ұлттық идея біріктіруші идея ретінде Қазақстан Республикасының Конституциясына, жоғары адамгершіліктің этикалық принциптеріне, рухани және мәдени құндылықтарына сүйене отырып, негізделуі керек.** Ұлттық идеяның алтын дінгегі мемлекеттілік пен азаматтық қоғам болып табылады.

Сол себепті бігінгі күндегі **ұлттық идеяда халықтың ерлігі мен өзін өзі көкке көтеруі, ұлттық намыс пен ерік жігер, әлемдік ақыл-ой, заманға бейімділік, патриоттық, ұлттың даналығы, қазақи көрегендігі мен біліктілігі, мемлекеттің саяси қуаты сияқты қасиеттердің болғаны және сақталғаны керек.**

Ұлттық идея адамдардың ойы, арманы мен идеялары жиынтығы болса, ұлттық идеология соның іс жүзінде көрініс тауып, тәжірибеде жемісін беру болып табылады. Ал осы айтылғандардың барлығын заң жүзінде негіздеп, бағдарламалар мен тұжырымдамалар түрінде жарық көріп, мемлекеттік саясат арқылы жүзеге асырсақ, біздің мемлекетіміз әлем елдері арасында біршама жетістіктерімен көзге түсер еді. Мәселен ұлттық идеяның негізі ретінде бастаманы алдымен,

- Мәдениет саясаты саласында ұлттық мәдениетті жаһандық, еуропалық, бұқаралық, америкалық мәдениеттер ағысына төтеп беріп қоймай, республика аумағында жетекші белсенді орын атқаратындай белгілі бір дәрежеге көтере алса;
- Жастар арасында жүргізілген оңтайлы саясат арқылы қазақстандық патриотизмді, отансүйгіштік сезімді қалыптастыруға қызмет істесе;
- Ұлттық идея ұлттық саясаттың алтын дінгегіне, ұстанатын басты бағыт-бағдарының біріне айналса,
- Патриотизм, отансүйгіштік, жастардың саяси рәміздер мен ұлттық нышандарды сыйлауы арқылы халқын, ұлтын, мемлекетін құндылық ретінде жоғары бағалауы басты орында тұрса,
- Ұлттық «Мен» сана-сезімінің қалыптасуына үлес қосып, саяси идентификация дағдарысына ұшырамасақ,
- «Тілдер туралы» Заңда, мемлекеттік қазақ тілі мен ресми орыс тілі арасындағы тең дәрежелікті қайта қарастыру арқылы мемлекеттік тілдің деңгейі мен қолданылу ауқымын жоғарылатса;
- «Діни бірлестіктер туралы» Заң қоғамды шетелдік, бөтен діндер мен әр түрлі діни ағымдардан, секталардан қорғай алатындай болса;
- Ұлттық идея арқылы ұлттық сана-сезім мен дәстүрге жетелейтін жас мемлекеттің өркендетуге бастайтын, барлық жастардың рухани байлығын арттыратын адамгершілік элементіне көңіл бөлетін тәрбиелік мәні бар теле-роликтер мен жарнамаларды шығару арқылы, сондай-ақ кештер, PR-акциялар ұйымдастыру, яғни ұлттық идеяның мәртебесін бекіту мақсатындағы практикалық жұмыстарды жүргізу арқылы Қазақстанның дамып, өсіп-өркендеуіне жол салар едік.

Осылайша, республикамызда ұлт пен этникалық топтар бірлесіп үйлесім тапқан, қоғамымыз бен мемлекетіміздің саяси, экономикалық, мәдени, рухани, әлеуметтік жағынан артқан, тәуелсіз мемлекет ретінде жаһандану дәуіріне еніп, үлкен тұғырлы ел ретінде барлық мемлекеттерге танылар едік. Сондықтан да осы жиі айтылып, өзекті мәселердің бірі болып отырған ұлттық идея мемлекеттік саясаттың маңызды бөлігін құрап отырғаны өте орынды. Бұл мақсатта ұлттық идеологияны дамытып, жастардың патриоттық тәрбиесін күшейтіп, отан сүйгіштік рухын өрістетудің тағы да бір аса маңызды құралдардың бірі ретінде PR-ды, бұқарамен байланыс құралдарын кеңінен қолдану қажеттілігін де баса айта кету қажет. Себебі PR мемлекеттік саясатты қалыптастыру мен жүзеге асыру барысында атқаратын қызметтері сан алуан. Мәселен қарапайым ақпарат таратудан бастап, күнделікті жүзеге асуы, қалыптасуы жайлы хабар бере отырып, жастарды мемлекет өміріндегі саяси оқиғаларға қатысу, қызықтыру мен тарту сияқты маңызы зор істерге итермелейді.

Дегенмен де бізде әзірге бұқарамен байланыстың өтпелі моделі жүзеге асырылып отыр. Қазақстандағы демократияның құрылуы мемлекет пен қалыптасып келе жатқан азаматтық қоғам арасындағы диалогты құру қажеттілігін тудырды.

Қоғаммен байланыс қоғамдық пікірді тудырады, байланыс орнатады, өйткені PR-сыз коммуникацияны, мемлекетке әсер етудің басқа да арналарын құру мүмкін емес. Азаматтарды билік органдарының жүргізіп жатқан іс-әрекеттері туралы хабардар ету, шешім қабылдау және бірлесіп жұмыс жасауға итермелей отырып, PR биліктің демократизациялануына жағдай туғызады. Бұл жағдайда бұқарамен байланыс азаматтық қоғам негіздерін күшейту мен дамытудың және биліктің легитимді болуына орай екі жақты қызметті бірдей атқарады. Бұл орайда биліктің легитимдігін көрсетудің басты құралы рационалды аргументация негізінде сендіруді айтуға болады, яғни осылайша PR биліктің қоғамдастық алдындағы бағасын жоғарылатуға көмектеседі.

Саяси тәжірибеден көріп жүргеніміздей, PR-дың азаматтық қоғам мен билік арасындағы байланысты орнатудың бір жақты, яғни масс-медиялық коммуникация мен стратегиялардан басқа

да **екі** жакты өзара қарым-қатынасты орнату технологияларының бірі ретінде келіссөздер, конференциялар, дөңгелек столдар мен есептік кампаниялар, тікелей байланыстар тағы да басқаларды айтуға болады. Жергілікті билік органдары да **екі** жакты байланысты дамыту мақсатында, **аймақтық** мәселелерді шешу кезіндегі ынтымақтастық арқылы ерекше роль атқарады.

Қазіргі Қазақстанда мемлекет пен қоғам арасындағы қарым-қатынастар шынайы түрде басқарушы мен бағынушы ретінде қалып отыр. Бұл жағдайда PR да саяси жүйеге қарай өз қызметінен сәл ауытқып, мемлекеттің басқарушы құрылым ғана емес, адамдар арасындағы элеуметтік, саяси, экономикалық қатынастарды реттеуші құрылым ретінде де орын алуы әсер етеді. Сондықтан да осы орайда қоғам мен мемлекет арасындағы коммуникация стратегиясы өзара әрекеттестік принципіне ғана негізделу арқылы өз қызметін жалғастыра береді.

Ұлттық идея негізінде жүргізіліп жатқан барлық іс-шаралар, қадамдар, бағдарламалар мен тұжырымдамалар PR арқылы қарайым халыққа тез арада жеткізіліп, жастар арасында насихатталып отырса, өте тиімді болады. Өйткені PR төртінші билікті, яғни бұқаралық ақпарат құралдарының негізін құрай отырып, мемлекет өмірінде елеулі орын алатын ақпараттық саясаттың маңызды құралы болып қала береді.

Сондықтан да ұлттық идеяны ұрандатып, барлығын бірдей еліміздің гүлденуіне жұмылдыратын болсақ, оны алдымен өзімізден, тіпті бала бақша, мектеп, университет түлектерінен бастап, кәсіби мамандармыз бен билік басындағы азаматтарымызға дейін қалыптастырып, жай сөз жүзінде ғана емес, нақты іс жүзінде белсенділік танытуынан, сана-сезіміне, өмір салтына енгізуден бастағанымыз жөн болмақ.

Қолданылған әдебиеттер:

1. А.Смайыл «Ұлттық идея ұстыны», // Егемен Қазақстан, 2006. 25 қаңтар 3 бет
2. История политических учений, Под.общ.ред. О.В.Мартышина М., 2002 403 бет

3. Х.Әбжанов «Ұлттық идея-қазақ мұраты», //Отан тарихы 2005. № 1, 4 бет
4. А.Смайыл «Ұлттықидея ұстыны», // Егемен қазақстан, 2006. 25 қаңтар, 4 бет
5. <http://www.mank-taldyk.kz/rus/docs/stratassembly/data/tpl-print/> 1бет
6. <http://www.ru-regnum> 1бет

Резюме

Статья посвящается проблемам консолидации на основе национальной идеи и национального духа казахстанского общества, также проблемам государственной политики по сохранению и укреплению Казахстана как унитарного государства. Раскрываются проблемы формирования национальной идеи посредством PR.

The summary

This article devoted problems of consolidation on the base of national idea and national mental of Kazakh society, also discussed problems of policy of state for conserve and develop of Kazakhstan as a unitary state. Analyses problems of formation of national idea by public relation.

Жаиарстанова М.,
магистрантка 1 курса

Жаиарстанова М.,
магистрантка 1 курса

ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ КАК ФАКТОР СТАБИЛЬНОСТИ РЕГИОНА

Приобретение независимости странами Центральной Азии не только качественно поменяло статус в мире, но и наложило определенные обязательства, вытекающие из данного статуса. Подтверждая собственный суверенитет, государства Центральной Азии активно включились в международные процессы, в том числе, участвуя в работе международных конвенций, соглашений, посвященных решению глобальных проблем современности.

Все чаще с разных трибун говорят о том, что одной из глобальных проблем современности, стоящих перед человечеством в XXI веке, является проблема обеспечения экологической безопасности, как общенациональной идеологии государств ЦАР. Сложилась ситуация, когда человечество стало общеземной силой, способной разрушить среду собственного обитания или сделать ее непригодной для собственной жизни.

В то же время, процессы глобализации и модернизации привели к тому, что решение проблем экологии на уровне отдельно взятого государства уже невозможно.

Природный комплекс каждой страны, особенно небольшой по размеру занимаемой территории, неразрывно связан с природным комплексом соседних стран, или даже является их составной частью.

Движение воздушных и водных масс, миграция животных не подчиняются государственным границам, и даже почвы могут перемещаться в результате пыльных бурь. Трансграничный перенос приводит к распространению загрязнения с территории одной страны на территорию другой.

Единство и взаимосвязь биосферных процессов, и условность государственных границ приводят к тому, что ни одна самая образцовая страна в смысле бережного обращения к природе, с самым разумным природоохранным законодательством и законо-

послушными гражданами не может быть ограждена от ухудшения качества воды, воздуха, почвы, гибели животного и растительного мира. Поэтому мало совершенствовать законодательство и систему природопользования только в своей стране, необходимо всячески способствовать развитию международного сотрудничества и международного законодательства, регулирующего совместные усилия всех стран в деле охраны природы.

Эти опасные тенденции обсуждаются на форумах, конференциях, создаются совместные программы по экологии. Все это привело к требованию о том, что естественную окружающую среду, от которой зависит благополучие человечества, должен защищать закон.

Под растущим давлением национального и международного общественного мнения в 1960-ые годы государства стали демонстрировать беспокойство об общем состоянии окружающей среды и ввели законодательства для борьбы с загрязнениями внутренних водоемов, океанов и воздуха, а также для защиты определенных городов и районов [1].

Данные законодательства способствовали развитию международного экологического права, регулирующего многие экологические проблемы.

В международном экологическом праве разработан огромный массив соглашений для рассмотрения всех аспектов экологической защиты. Соглашение может быть заключено между двумя государствами (двустороннее) или оно может быть принято и признано всеми (многостороннее). Принятие данных конвенций и соглашений вызвано необходимостью согласовывать использование природных ресурсов с соседними странами, регулировать вопросы, касающиеся мигрирующих животных и т.д. Эти вопросы осознали еще в XIX веке, поэтому европейские государства заключили ряд двусторонних соглашений и международных конвенций: о ловле устриц (Франция и Англия, 1839), об охране полезных птиц (Австро-Венгрия и Италия, 1875) и морских котиков (Россия, США и Япония, 1897), о регулировании лова рыбы в Северном море (1882) и на участках Дуная, пограничных между Россией и Румынией (1902) и другие.

В начале XX века предпринимаются попытки координации действий общественности в разных странах по сохранению природных ресурсов[2].

В наше время существует более трехсот универсальных, региональных и двусторонних соглашений в области экологических проблем.

Первым международным правовым документом, имеющим обязательную силу, призванным решать проблемы загрязнения воздуха на широкой многосторонней основе была Конвенция о трансграничном загрязнении воздуха на большие расстояния. Она была подписана 13 ноября 1979 года в Женеве, вступила в силу в 1983 году и была разработана под эгидой Европейской Экономической Комиссии ООН.

Эта Конвенция была ратифицирована правительствами 32 стран и Европейским сообществом. Она содержит принципы, на основе которых договаривающиеся стороны выявляют проблемы, вызываемые трансграничным загрязнением воздуха, и разрабатывают протоколы по конкретным загрязнителям. Хотя Конвенция не содержит никаких специфических условий для контроля над производством загрязнителей, но серия протоколов к конвенции его предусматривает.

Конвенция о трансграничном загрязнении на большие расстояния внесла определенный вклад в развитие нормативно-правовой базы решения экологических проблем.

Однако наиболее важным моментом в разработке законодательства в области окружающей среды стал 1972 год, когда Генеральная Ассамблея Организации Объединенных Наций созвала международную конференцию по проблемам окружающей человека среды в Стокгольме. Разработка данного законодательства инициировала разнообразную напряженную деятельность в области окружающей среды, особенно в тех межгосударственных организациях, чьи полномочия включали проблемы защиты окружающей среды. К значительной подготовительной работе присоединились также многочисленные национальные и международные неправительственные организации по защите окружающей среды и правительства разных стран[3].

Как и другие обычные резолюции Генеральной Ассамблеи ООН, названные выше декларации не имеют обязательной юридической силы, носят рекомендательный характер. Но их значение весьма велико, поскольку они приняты непосредственно Генеральной Ассамблеей ООН, обладающей самым высоким авторитетом, олицетворяющим волю всего человечества. В отличие от Стокгольмской декларации, *Всемирная хартия природы* принята и торжественно провозглашена путем голосования в 1982 году. Из 130 государств, представители которых участвовали в заседании Генеральной Ассамблеи ООН при рассмотрении данного вопроса, 111 государств проголосовали за резолюцию, 18 - воздержались и одно государство - США - проголосовало против[4].

В содержании Всемирной хартии природы имеется определенное повторение принципов Стокгольмской декларации. Но в чем-то она идет дальше по пути генерализации международных юридических принципов охраны окружающей среды и рационального использования природных ресурсов.

В новейшем понимании принципы международного сотрудничества в области охраны окружающей природной среды изложены в Декларации по окружающей среде и развитию, которая была единодушно принята участниками конференции ООН, состоявшейся в июне 1992г. в г. Рио-де-Жанейро (Бразилия). В *Декларации Рио-де-Жанейро* говорится, что Конференция ООН по окружающей среде и развитию, будучи созвана с 3 по 14 июня 1992г., подтверждая Декларацию Конференции ООН по проблемам окружающей среды, принятую в Стокгольме 16 июня 1972 г., и стремясь развить ее, преследует цель установления нового, справедливого глобального партнерства путем создания новых уровней сотрудничества между государствами, ключевыми секторами общества и людьми, прилагая усилия для заключения международных соглашений, обеспечивающих уважение интересов всех и защиту целостности глобальной системы окружающей среды и развития, признавая комплексный и взаимозависимый характер Земли, нашего дома.

Основные идеи Декларации стали основой многих международных соглашений. Те сферы международного права, которые разрабатывались в более раннее время, начали развиваться в но-

вых направлениях в силу того, что они с необходимостью должны были учитывать положения о защите окружающей среды.

В то же время, через десятилетие после встречи в Рио-де-Жанейро в международной сфере с вопросами экологии стали все больше конкурировать вопросы экономической глобализации, усиления свободной торговли и кризис развития бедных стран. Кроме этого, нарастают явления катастрофических экологических последствий вооруженных конфликтов.

В период между 26 августом и 4 сентября 2002 года представители более чем 190 стран встретились в Йоханнесбурге, в Южной Африке, для того, чтобы «подтвердить приверженность Рио-де-Жанейрской декларации по окружающей среде и развитию и положениям Повестки дня на XXI век, Программе по дальнейшему осуществлению Повестки дня на XXI век». В завершение конференции участвовавшие в ней правительства приняли Декларацию по устойчивому развитию, подтвердив свою волю «принять на себя коллективную ответственность за усиление и упрочнение взаимосвязанных и подпирющих друг друга основ устойчивого развития - экономического развития, социального развития и охраны окружающей среды - на местном, национальном, региональном и глобальном уровнях».

Десятилетия такого правового развития привели к возникновению основных принципов защиты окружающей среды, признанных в международном праве и национальных законодательствах.

Таким образом, все конвенции, соглашения, декларации и договора, принятые мировым сообществом для решения наиболее актуальных экологических проблем составляют идейную основу государственной экологической политики многих стран и входят в основные направления экологической деятельности международных организаций.

Рост числа международных организаций, их возрастающее влияние на международной арене обусловлены появлением новых глобальных проблем, для решения которых уже не достаточно возможностей государств.

Методы, используемые общественными экологическими организациями, достаточно разнообразны. Но, в основном, они осно-